

Нестеренко О. О.,
викладач кафедри китайської філології
Київського національного лінгвістичного університету

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АНТОНІМІЧНИХ ПАР ВИГУКІВ СУЧАСНОЇ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглядається специфіка формування антонімічних пар вигуків сучасної китайської мови. Антонімічні зв'язки цих лексичних одиниць характеризуються з погляду поляризації емоцій, які вони виражають.

Ключові слова: антонім, антонімія, вигук, антонімічна пара, протиставлення.

Постановка проблеми. Як відомо, сучасні мовознавчі дослідження спрямовані на вивчення розмовного, у тому числі й діалогічного, мовлення. У цьому аспекті актуальною є проблема коректного використання експресивних елементів у спілкуванні. Зокрема, у сучасній китайській мові процес комунікації характеризується активним залученням вигуків одиниць.

Як і всі одиниці мовлення, вигуки не існують ізольовано один від одного, а можуть поєднуватися лексико-семантичними зв'язками. Отже, існує необхідність визначення існування відношення протиставлення між цими одиницями сучасної китайської мови.

Явище антонімії на матеріалі різних мов було предметом вивчення українських (Л. Лисиченко, М. Кочерган, О. Тараненко), радянських (В. Комісаров, Л. Введенська, Ю. Апресян, Л. Новіков) і зарубіжних мовознавців (Дж. Лайонз (J. Lyons), Р. Марфі (R. Murphy), Гао Цін-ци (高庆赐), Сунь Лян-мін (孙良明), Вей Цзянь-гун (魏建功)). Ці дослідження спрямовані переважно на аналіз логіко-філософських основ визначення антонімії та виділення критеріїв класифікації антонімів.

Актуальність запропонованої теми полягає в тому, що антонімічні характеристики в контексті вигуків сучасної китайської мови ще не були предметом дослідження.

Метою статті є аналіз антонімічних зв'язків у межах вигуків одиниць сучасної китайської мови, виділення типів цих зв'язків, характерних для цього класу слів, за семантичним і структурним параметрами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає О. Селіванова, «антоніми – однокореневі одиниці мови чи мовлення, значення яких перебувають у відношенні протилежності» [1, с. 31]. Згідно з визначенням, ключовим показником виникнення антонімічних зв'язків є явище протилежності, яке є поняттям відносним. З цього приводу слушним є зауваження В. Михайлова про те, що категорія «протилежності» в термінах родовидових зв'язків сприяє виникненню суб'єктивізму в оцінюванні антонімії тих чи інших позицій, унаслідок чого виникає проблема логічності антонімії [2, с. 3]. Проте Р. Еган підкреслює, що «за допомогою протилежності виражається положення предметів чи явищ відносно один одного задля визначення розбіжностей між ними» [3, с. 27].

З вище сказаного випливає, що антонімія виникає внаслідок порівняння предметів чи явищ для поляризації семантичного простору.

Вигукам сучасної китайської мови також властиві антонімічні зв'язки, які утворюють стійкі асоціативні та логічні поєднання конкретних вигуків з іншими вигуківими одиницями. В основу виокремлення вигуків-антонімів покладено ознаку семантичної поляризації емоцій, яка діє в межах спільного семантичного поля.

Очевидною є й відмінність між логічним і лінгвістичним аспектами антонімії. Так, протиставлення є логічною категорією, тобто сутність антонімічних зв'язків залежить від характеру людського мислення. У цьому аспекті Л. Новиков зазначає, що «логічну основу антонімії формують не суперечності, а протилежні поняття» [4, с. 31], а Дж. Лайонз, у свою чергу, оперує поняттям «*опозиція значення*» (“oppositeness of meaning”), що реалізується на таких рівнях:

1. Комплементарність (complementarity).
2. Антонімія (antonymy).
3. Конверсія (converseness) [5, с. 61–69].

Отже, антонімічні зв'язки виникають не внаслідок суперечностей між поняттями та явищами, а внаслідок протилежності їх значень.

З іншого боку, антонімія може розглядатися у вузькому й широкому розуміннях.

Вузьке розуміння охоплює контрастність, тобто відмінність властивостей явищ чи понять.

Широке розуміння антонімічних зв'язків передбачає несумісність існування двох явищ, що можливо за таких випадків:

- а) *контрадикторність* (одне явище містить певні властивості, а інше – цих властивостей не має).
- б) *контрарність* (певна частина властивостей явища протиставляється певній частині властивостей іншого явища) [2, с. 3].

У дослідженні ми будемо опиратися на широке розуміння антонімії, адже за цієї умови є можливим протиставлення емоцій, які можуть характеризуватися несумісністю. Отже, і самі вигуки, що є виразниками емоцій, можуть вступати у зв'язки протиставлення.

Для того щоб визначити лінгвістичні умови виділення вигуків-антонімів, скористаємось загальноприйнятою схемою. Більшість дослідників указують на такі ознаки слів-антонімів:

1. Лексико-семантичні ознаки:
  - а) належність до однієї лексико-семантичної групи;
  - б) наявність протилежної семантики.
2. Граматичні ознаки:
  - а) належність до однієї частини мови;

б) однакова лексична сполучуваність;

в) замкнута структура.

3. Функціональні ознаки:

а) однакове стилістичне забарвлення;

б) регулярна спільна відтворюваність у тексті [6, с. 5].

Очевидним є те, що вигуки належать до одного класу слів, вони є елементами розмовного мовлення та можуть мати протилежну семантику, відповідно, ці лексичні одиниці утворюють антонімічні пари.

Серед вигуків антонімія допомагає позначити крайні полюси емоцій, волевиявлень. Антоніми уточнюють характер поняття, сприяють вираженню однозначності й точності. Розуміння відмінностей і суперечностей між вигуками дає змогу з'ясувати емоційне забарвлення комунікації, установити зв'язки між цими одиницями мовлення та їхнє місце в системі мови.

Традиційно, за семантичним критерієм антоніми діляться на контрарні, комплементарні й векторні.

1. *Контрарні антоніми.* Цей тип антонімічних зв'язків характеризується наявністю двох діаметрально протилежних видів понять певного родового явища, передбачає існування між ними середнього члена – мезоніма, від якого поширюється градуальна характеристика явища, дії, ознаки.

Особливістю контрарної протилежності є межа виявлення ознаки, яку позначають самі антоніми. Саме тому основною диференційною ознакою цього типу антонімічних зв'язків прийнято вважати градуальність значень (або їх ступінчастість).

2. *Комплементарні антоніми* позначають два види понять, які взаємодоповнюються й разом становлять певне родове явище. Цей тип антонімічного зв'язку не передбачає існування проміжних ланок (мезоніма), а сам зв'язок виникає внаслідок заперечення явища чи поняття, тобто антонімічний зв'язок виникає за участі заперечної частки НЕ (不) й заперечних префіксів (наприклад, 反).

3. *Векторні антоніми* позначають винятково дві протилежно спрямовані дії чи ознаки, значення яких протиставляються одне одному.

Під час дослідження виявлено, що саме векторна антонімія притаманна вигуковим одиницям сучасної китайської мови, оскільки визначення мезоніма для емоції є неможливим, а використання заперечних часток і префіксів не характерне для цих лексичних одиниць.

Проілюструвати векторну антонімію можна такими парами:

嗨 [hāi] (вигук, що передає радість) – 噫 [yì] (вигук, що передає печаль).

嗨 [hē] (вигук, що виражає радісне здивування) – 噢 [yí] (вигук, що виражає здивування, змішане з почуттям смутку).

嗨 [hē] (вигук, що передає задоволення певною подією чи ситуацією) – 吓 [hè] (вигук, що передає незадоволення через певну подію чи ситуацію).

За характером співвідношення коренів антонімічних лексем мовознавці вирізняють *різнокореневі антоніми*, які мають різні основи з протилежним значенням, та *однокореневі*, у яких протилежність значень двох лексем виникає внаслідок приєднання афікса, який за своїм змістом надає слову протилежного значення.

Під час аналітичного опрацювання прикладного матеріалу не було виявлено формування антонімічних пар за допомогою приєднання афіксів. Це дає підстави зробити висновок, що виникнення антонімічних відношень між вигуками можливе лише серед різнокореневих одиниць. Наприклад:

嗨 [hē] (вигук, який виражає радість) та 嗨 [hāi] (вигук, який виражає печаль).

Варто зазначити, що в контексті китайської мови за структурним (морфологічним) параметром потрібно розрізняти таке:

а) *односкладові вигуки-антоніми* (антонімічна пара формується з вигуків, що складаються з однієї морфеми). Наприклад:

哦 [ó] (вигук, який виражає радісне здивування) та 呀 [yā] (вигук, який виражає здивування з негативним забарвленням);

б) *багатоскладові вигуки-антоніми* (антонімічна пара формується з вигуків, що складаються з двох і більше морфем). Наприклад:

喔嚯 [ōhuò] (вигук, який виражає здивування від якоїсь позитивної події), 哎呀 [āiyā] (вигук, який передає здивування внаслідок певної негативної ситуації).

З погляду спектру емоцій, що наводить О. Лук у групі «проміжна ланка емоцій» [7, с. 24–26], вигуки можна поділити на такі:

1. Вигуки, що виражають позитивні почуття.

Наприклад: 啊 [ā], 啊哈 [āhā], 嗨 [hē], 喔嚯 [ōhuò], 哦 [ó], 哟 [yāo].

2. Вигуки, що передають негативні почуття.

Наприклад: 呸 [pēi], 阿嘎 [āgā], 哎 [āi], 噫 [hài], 吓 [hè].

3. Вигуки, що виражають почуттєво нейтральні стани. Наприклад: 阿 [ē], 哦 [ó], 哼 [hēng].

У цьому контексті варто зауважити, що у зв'язки семантичної поляризації вступають вигуки, які передають позитивні емоції, та вигуки, які передають негативні емоції.

Когнітивні вигуки, наприклад 啾 [hm], 哼 [hēng], не утворюють антонімічних пар.

Дещо менше представлена антонімія волевиявними вигуками. Наприклад:

вигук 啊 [à] (виражає згоду мовця: 啊, 好吧! Ага, гаразд!) формує антонімічну пару вигукові 噫 [ǎi] (виражає незгоду мовця: 噫, 我不去! – Ай, я не піду!)

Антонімічні зв'язки властиві як моноваріантним вигукам, так і семантично поліваріантним лексичним одиницям. Наприклад: семантична парадигма лексичної одиниці 哎 [āi] містить ЛСВ¹:

1) ех, ой (виражає незадоволення, осуд):

哎, 这多不好! – Ой, це все не так!

2) агов (виражає попередження):

哎, 小心些! – Агов, обережніше! [8, с. 1].

У свою чергу, семантична парадигма лексичної одиниці 嘿 [hēi] характеризується наявністю таких ЛСВ:

1) гей (оклик):

嘿, 王先生, 快走! – Гей, пане Ван, ходімо скоріше!

2) ну-у, ну ось (виражає задоволення):

嘿, 这个好! – Ну-у, оце добре! [8, с. 358].

У такому випадку один лексико-семантичний варіант вигуку 哎 [āi] (виражає незадоволення) вступає в антонімічні зв'язки з одним лексико-семантичним варіантом вигуку 嘿 [hēi] (виражає задоволення).

¹ ЛСВ – лексико-семантичний варіант.

Вей Цзянь-гун підкреслює зв'язок антонімії та синонімії. У цьому аспекті варто зазначити, що вигук може вступати в антонімічні зв'язки з кількома вигуковими одиницями, які є абсолютними синонімами [9, с. 38]. Наприклад: один із ЛСВ вигуку 呸 [pēi] має значення відрази до чогось і вступає у антонімічні зв'язки з вигуками 啊[ā], 啊呀[āyā], 啊哈 [āhā], 嗨 [hē], одне із ЛСВ яких має значення захоплення чимось.

Отже, зв'язок антонімії з полісемією та синонімією підтверджує системність цих явищ і їх взаємовплив і взаємозумовленість.

Висновки. Отже, антонімія серед вигуків сучасної китайської мови є досить поширеним явищем. Вона допомагає з'ясувати й розмежовувати значення, емоційне забарвлення лексичних одиниць. Зокрема, ці лексичні одиниці протиставляються за параметром тих емоцій, які вони виражають (позитивні та негативні). Для вигуків характерними є формування векторних, різнокореневих антонімів. Прослідковано тісний зв'язок антонімії з полісемією і синонімією аналізованих лексичних одиниць. Подальші дослідження цієї теми можуть бути спрямовані на використання статистичного методу кореляційного аналізу задля вивчення ступеня «міцності» антонімічних зв'язків вигуків сучасної китайської мови.

Література:

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
2. Михайлов В.А. Генезис антонимических оппозиций / В.А. Михайлов. – Л. : Ленингр. ун, 1987. – 79 с.
3. Webster's New Dictionary of Synonyms. – Springfield : Merriam-Webster Inc., 2000. – 909 p.
4. Новиков Л.А. Антонимия в русском языке (семантический ана-

лиз противоположности в лексике) / Л.А. Новиков. – М. : Изд-во Москов. ун., 1973. – 215 с.

5. Lyons J. Structural Semantics / J. Lyons. – Oxford, 1963. – 446 p.
6. Иванова В.А. Антонимия в системе языка / А.В. Иванова. – Кишинев : Штиинца, 1982. – 162 с.
7. Лук А.Н. Эмоции и личность / А.Н. Лук. – М. : Знание, 1982. – 176 с.
8. 汉俄词典 汉俄词典 / авт.-сост. Ся Чжунь-и . – М. : «Вече», 2008. – 1250 с.
9. 魏建功. 同义词和反义词. 语文学学习. – 北京: 商务印书馆出版, 1978. – 378 页.

Нестеренко О. О. Особенности формирования антонимических пар междометий современного китайского языка

Аннотация. В статье рассматривается специфика формирования антонимических пар междометий современного китайского языка. Антонимические связи этих лексических единиц характеризуются с точки зрения противопоставления передаваемых ими эмоций.

Ключевые слова: антоним, антонимия, междометие, антонимическая пара, противопоставление, современный китайский язык.

Nesterenko O. Peculiarities of antonymous pair's formation of interjections in modern Chinese

Summary. This article deals with the antonymous pair's formation of interjections in modern Chinese. Antonymous relationships are characterized according to the emotional polarization of these units.

Key words: antonym, phenomenon of antonymy, interjection, antonymous pair, opposition, modern Chinese.